

La soa configuracion

Mei que mei¹, lo casau qu'ei tot au ras² de la maison, de la casa. Com ac avem vist en la darrèra ficha, lo son nom actuau qu'ei justament ligat ad aquera particularitat. Entertièner un casau qu'ei un gran tribalh, que còsta hèra³, e que vau mei estar suu lòc⁴.

Que cau lo casau que sia plan parat⁵. Lo mièlher qu'ei lo sud e lo sordeish⁶ lo nòrd. Que podem pensar que los nostes davancèrs⁷, quan bastivan, que calculavan l'agençament de l'ensemble : los bastiments (maison, bòrda, poralhèra...), la parguia e de segur, lo casau.

En los parçans chic o hèra⁸ valonats, la màger part deus casaus tradicionaus que son suberhauçats⁹. Que'n son naturalament quan i a un arriu o ua arrolha¹⁰ o lo varat deu camin o deu camp vesin. Endrets que i a¹¹, que curavan¹² lo camin, e la tèrra qui tiravan que permetè de suberhauçar drin mei lo casau. Atau, l'aiga non podè pas groar¹³. En las arribèras¹⁴ qui son tèrras eishugadissas¹⁵, l'aiga que s'escor e non hè pas hrèita¹⁶ de suberhauçar. Entà poder circular en lo casau e delimitar las culturas, qu'avetz sendèrs o bulèras¹⁷. Que permeten tanben de har partir l'aiga. Qu'ei sustot en ivèrn e au primtemps qui's pausa aqueth problèma deu tròp d'aiga. Que plau sovent, non hè pas calor e pr'amor de l'umiditat los legumes que pòden sofrir, atrapar malaudias e parièr crebassejar¹⁸ tota la sason.

Un casau que cau que sia barralhat¹⁹ tà virar la poralha e lo pastorís²⁰. Segon las tèrras e la preséncia de calhaus, que trobam murrallas o plèishs. Que hèn un microclimat : qu'emparan²¹ deu vent e deu hred e la calor deu dia que demora drin mei la nueit. En los plèishs, qu'i vieren los ausèths. Que son ua bona ajuda tau casalèr²². En los plèishs e las vielhas murrallas, l'escargotalha²³ que s'i platz. Escargòlhs, limacs e limaquetas que son un poson tau casalèr. En los casaus de uei, lo triscat²⁴ que remplaça lo mei sovent murrallas e plèishs.

¹ généralement² tout à côté³ cela demande beaucoup de temps⁴ sur place⁵ bien exposé⁶ le pire⁷ nos prédécesseurs, nos ancêtres⁸ plus ou moins⁹ surélevés¹⁰ rigole¹¹ à certains endroits¹² creusaient¹³ stagner¹⁴ plaines alluviales¹⁵ filtrantes, qui se ressuient¹⁶ il n'est pas nécessaire¹⁷ allées¹⁸ être malade, végéter¹⁹ clôturé²⁰ les animaux de la ferme²¹ ils protègent²² jardinier²³ toutes sortes d'escargots²⁴ grillage

DÍSER

Que cau que tot que visqui

Aquera expression, qu'ei mair nosta qui ac disè sovent quan quauqu'un e's planhè de domaus leugèrs hèits per bèstias sauvatges granas o petitas. Ací dus exemples :

EXEMPLE 1

- Las cerisas que començan de madurar mes dobleban los mèrlos e los passerons que las an trobadas !

- Que vòs, que cau que tot que visqui !

EXEMPLE 2

- Uèra (espia), quin las avem beròias las leitugas ! Per aquò, que i a quauques limacs e quauques escargòlhs qui las an gostadas !

- Que vòs, que cau que tot que visqui !

La mair qu'ac disè atau, shens jamei argumentar.

En l'exemple 1 qu'averé podut raperar l'utilitat deus ausèths qui minjan insèctes, molluscs...

Tà l'exemple 2 n'ei pas parièr. Estudis qu'amuishan ja, que los gasteropòdes e participan a l'equilibri biologic deu sòu mes quin volets qu'interèssin los qui hèn casau e qui son sovent obligats de har la guèrra aus limacs e aus escargòlhs.

La mair qu'emplegava aqueth díser qui avè entenut en familha e qui s'èra transmetut d'ua generacion a l'auta. Que vien deu temps quan los òmis e las hemnas avèn consciéncia de l'unitat deu monde animau, vegetau, minerau e uman. Que consideravan que cadun avè la soa plaça, lo son ròtle e la soa utilitat. Que sabèn que calè arrespectar aqueth equilibri. Au dia de uei, l'òmi n'arrespècta pas mei lo territòri de las bèstias sauvatjas e n'a pas consciéncia de las consequéncias d'aqueth panatòri¹ entà l'avièner de la nosta tèrra.

¹ vol, malversation